

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА СТАТИСТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ
ТА АУДИТУ**

**КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА
СТРАХУВАННЯ**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ТА
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ**

Студентів денної форми навчання

МІКРОЕКОНОМІКА

для здобувачів спеціальності **072 «Фінанси, банківська справа та страхування»**

освітньої програми **«Облік, аудит та оподаткування»**
факультету **фінансово-економічного**

Київ
2023 рік

Методичні рекомендації для виконання практичних, семінарських занять дисципліни «Мікроекономіка» для здобувачів денної форми навчання галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування» / Укладачі О.В. Шатіло, Київ: НАСОА, 2023. 38 с.

Рецензенти: Бондарук Т.Г., завідувач кафедри фінансів, обліку та оподаткування, кандидат економічних наук, професор. Шульга С.В., проректор з науково-педагогічної та фінансово-економічної роботи, доктор економічних наук, доцент.

Розглянуто та рекомендовано до друку Вченою радою фінансово-економічного факультету Національної академії статистики, обліку та аудиту "31_" серпня 2023 р., протокол № 1

Викладено методичні рекомендації з підготовки практичних, семінарських занять з дисципліни «Мікроекономіка» для денної форми навчання (ступінь «бакалавр», галузь знань 07 «Управління та адміністрування», спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування»). Методичні рекомендації призначені для використання при підготовці до практичних, семінарських занять здобувачів вищої освіти. Містить опис дисципліни, її мету та завдання, структуру, плани проведення практичних, семінарських занять, ситуаційні завдання з курсу «Мікроекономіка», контрольні питання, методи навчання, критерії оцінки, рекомендовані літературні джерела.

Шатіло О.В.
НАСОА, 2023 рік

ЗМІСТ

Передмова

1. Робоча програма
2. Навчальна програма
3. Рекомендації до виконання практичних та семінарських занять
4. Питання, що виносяться на обговорення за кожною темою навчальної дисципліни
5. Питання для самоперевірки
6. Контрольні питання з дисципліни
7. Методи навчання
8. Методи контролю
9. Критерії оцінки
10. Питання для підсумкового контролю знань
11. Рекомендована література

ПЕРЕДМОВА

Вивчення мікроекономічного аналізу дозволяє зрозуміти глибинні основи господарської діяльності окремої людини (домогосподарства), фірми (підприємства), розібратися у прямих та опосередкованих зв'язках між цінами, попитом та пропозицією на окремих ринках, а також особливостях їх формування в умовах різних типів ринкових структур.

Навички такого аналізу є основою планування та прогнозування, оцінки ситуації та прийняття оптимальних рішень при управлінні фірмою (підприємством), вибору її ринкової стратегії, найбільш доцільних форм і методів контролю та обліку.

Метою вивчення дисципліни є формування у студентів сучасного типу економічного мислення і системи знань щодо методів прийняття оптимальних господарських рішень за наявних обмежених ресурсів та альтернативних можливостей їх використання.

Завдання дисципліни:

- надання знань про базові положення мікроекономічної теорії;
- прищеплення навичок використання інструментарію мікроекономічного аналізу;
- підготовка до вивчення прикладних дисциплін, що базуються на мікроекономічній теорії.

Предметом дисципліни є поведінка економічних суб'єктів і механізм прийняття рішень за обмежених ресурсів та альтернативних можливостей їх використання.

Наукову основу дисципліни складають теоретичні методи і моделі, математичний апарат, сучасні концепції, які визначають різні підходи до аналізу функціонування господарських одиниць. З метою кращого засвоєння матеріалу студенти повинні до початку вивчення дисципліни опанувати знання і навички із таких дисциплін: політична економія, вища математика, економічна історія.

У результаті вивчення дисципліни „Мікроекономіка” студент повинен

знати:

- методи дослідження у мікроекономіці;
- у чому сутність споживчого вибору і яким чином досягається споживча рівновага;
- як криві байдужості і бюджетна лінія можуть бути використані для графічної інтерпретації споживчої рівноваги;
- як формується попит на товар;
- закони попиту та пропозиції;
- суть і види еластичності попиту та пропозиції;
- яка природа витрат і їх основні види;
- особливості виробництва і витрат у короткостроковому і довгостроковому періодах;
- класифікацію й ознаки ринкових структур;
- умови рівноваги фірми у короткостроковому і довгостроковому періодах;
- основні види й особливості ринку виробничих ресурсів;
- у чому особливості попиту на виробничі ресурси;
- яким чином досягається рівновага на ринку праці і наслідки її порушення;

вміти:

- зображувати криву виробничих можливостей і визначати альтернативні витрати на виробництво додаткової кількості продукту;
- визначати параметри ринкової рівноваги, величину дефіциту (надлишку) товарів на ринку;
- визначати ефективний споживчий вибір аналітичним і графічним способами;
- визначати коефіцієнти еластичності і категорії товарів;

- аналізувати вплив податків (субсидій) на стан ринкової рівноваги;
- установлювати зв'язок коефіцієнта еластичності попиту з числовими характеристиками економічних явищ (виторгом, податковим тягарем продавця і споживача, сумою податку і т.ін.);
- визначати усі види витрат і зображувати їх на графіках;
- визначати оптимальний обсяг виробництва для різних типів ринку;
- визначати оптимальну кількість працівників на підприємстві та рівень заробітної плати;
- оцінювати майбутні доходи методом дисконтування.

1. РОБОЧА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ «Мікроекономіка»

ТЕМА	Всього годин	Аудиторні		Інд.	СРС
		Лекції	практ		
Модуль 1. Мікроекономічний аналіз поведінки споживача					
Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки	10	3	3		4
Тема 2. Теорія граничної корисності та поведінка споживача	11	3	3		5
Тема 3. Ординалістська теорія поведінки споживача	9	2	3		4
Тема 4. Аналіз поведінки споживача	11	2	3		6
модуль 2 Мікроекономічний аналіз поведінки виробника					
Тема 5. Попит, пропозиція, їх взаємовідносини	11	3	4		4
Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства	9	2	3		4
Тема 7. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника.	11	2	4		5
Тема 8. Витрати виробництва	12	4	4		4
Модуль 3 Моделі ринку продуктів					
Тема 9. Ринок досконалої конкуренції	11	2	3		6
Тема 10. Монопольний ринок	12	2	4		6
Тема.11. Олігополія та монополістична конкуренція	14	5	3		6
Модуль 4. Ринок факторів виробництва у мікроекономічному аналізі					
Тема 12. Загальна характеристика ринку факторів виробництва. Ринок праці	15	3	4		8
Тема 13. Ринок капіталу. Ринок землі та природнихресурсів.	14	3	3		8
Всього	150	36	44		70

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ 1. МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки

Проблема обмеженості ресурсів і необхідність вибору. Зміст, співвідношення і генезис термінів «політична економія», «економічна теорія», «теоретична економіка», «економікс» та ін. Макро- та мікроекономіка якнайважливіші складові сучасної теоретичної економіки.

Предмет та об'єкти дослідження мікроекономічної теорії. Суб'єкти мікроекономіки, її взаємозв'язок з іншими дисциплінами. Етапи розвитку мікроекономіки як науки, школи мікроекономічного аналізу. Характеристика базових підручників, що репрезентують зарубіжні та вітчизняні школи мікроекономіки.

Альтернативність цілей використання обмежених ресурсів, раціональність поведінки суб'єктів ринкових відносин. Методологія мікроекономіки: граничний аналіз, моделювання: графічне, аналітичне, табличне; оптимізація і визначення рівноваги тощо. Нормативна й позитивна мікроекономіка.

Мікросистема: поняття, різновиди. Мета, роль і особливості функціонування мікросистем у ринковій економіці. Матриця ринкових форм. Основні характеристики (ознаки) ринків досконалої та недосконалої конкуренції. Характеристика дії мікросистем у різних ринкових ситуаціях.

Тема 2. Теорія граничної корисності та поведінка споживача

Поняття потреби, види потреб. Економічні блага, їх класифікація. Поняття корисності, її особливості та спосіб досягнення. Сукупна та гранична корисність. Функція корисності як залежність між кількістю одиниць споживаного блага та рівнем корисності, що досягається споживачем.

Процес споживання та динаміка зміни сукупної і граничної корисності. Перший закон Госсена. Закон спадної граничної корисності блага, його графічне зображення.

Вплив на поведінку споживача бюджетних обмежень і цін. Модифікація функції корисності як залежності між кількістю споживаних благ та рівнем корисності за умови бюджетних обмежень. Суть раціонального виборуспоживача.

Поняття рівноваги споживача з позицій кардиналістської концепції. Модель споживання набору благ. Другий закон Госсена. Математична інтерпретація оптимуму споживача.

Еквіваріантний принцип досягнення раціонального вибору та рівновага споживача. Поняття попиту на благо. Моделювання поведінки споживача, який прагне раціоналізувати свій вибір з урахуванням спадної граничної корисності блага: визначення індивідуального попиту на благо.

Тема 3. Ординалістська теорія поведінки споживача

Система переваг споживача та її основні елементи: здатність до ранжування альтернатив; транзитивність переваг; ненасиченість благами; субституціональність. Множинність благ та повна інформованість споживача, зовнішні умови для здійснення вибору.

Особливості аналізу функції корисності з ординалістських позицій.

Криві байдужості як спеціальний інструментарій мікроекономічного аналізу. Спадний характер та неможливість перетину кривих байдужості за кращих однакових умов. Карта байдужості.

Гранична норма заміщення благ: суть і методика обчислення. Наслідок динаміки норми у поясненні форми кривих байдужості. Крайні випадки взаємозаміщення та взаємодоповнення благ.

Бюджетне обмеження і можливості споживача. Бюджетна лінія: рівняння і графічна побудова. Визначення нахилу бюджетної лінії та кута нахилу внаслідок зміни цін на блага. Вплив зміни доходу споживача на положення бюджетної лінії та на процес споживання.

Рівновага споживача з позицій ординалістської концепції, її графічна інтерпретація. Різні випадки досягнення рівноваги: „кутова” і „внутрішня” рівновага.

Тема 4. Аналіз поведінки споживача

Зміна оптимуму споживача в результаті зміни його доходу. Графічний аналіз побудова лінії „дохід – споживання”. Нахил лінії як свідчення ставлення споживача до благ. Поняття „нормальних” і „неякісних” товарів (товарів низької споживчої цінності). Крива Енгеля, закон Енгеля. Закон Енгеля – Швабе. Розподіл споживчих витрат за напрямками їх використання.

Зміна вибору споживача в результаті зміни ціни одного з товарів та обох товарів. Побудова лінії „ціна – споживання”. Траєкторія зміни споживання внаслідок зниження цін. Побудова лінії індивідуального попиту споживача.

Моделювання поведінки споживача при зменшенні ціни одного з товарів за незмінних цін на інші товари та незмінного доходу споживача. Неоднозначність впливу на споживчий вибір. Вплив зміни ціни окремого блага на обсяг споживання благ: ефект доходу і ефект заміщення. Одно – та різнонаправлений вплив ефектів. Парадокс Гіффена.

Ефекти заміщення і доходу як основа побудови функції індивідуального попиту на благо в ординалістській теорії корисності.

Утворення „надлишку споживача” в результаті перевищення корисності товарів над ціною. Приріст надлишку споживача як показник зміни його добробуту. Сукупний надлишок споживача та формування ринкового попиту на певний товар. Зміна надлишку і втрати в результаті введення податків та дотацій на товари.

МОДУЛЬ 2. МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ ВИРОБНИКА

Тема 5. Попит, пропозиція, їх взаємовідносини

Суть поняття „попиту”, індивідуальний попит. Ринковий попит як сума індивідуальних попитів усіх споживачів певного товару. Зображення попиту: аналітичне, табличне та графічне. Закон попиту та його пояснення за допомогою базових положень теорії поведінки споживача. Цінові та нецінові детермінанти попиту. Зміна величини (обсягу) попиту: переміщення вздовж функціонально заданої лінії попиту. Зміна попиту в цілому під впливом нецінових детермінант, його графічна ілюстрація. Особливості взаємовпливу цін взаємопов'язаних товарів. Оцінка дії цінових та нецінових факторів попиту в діагностиці реальних ситуацій на товарних ринках.

Суть поняття „пропозиції”, індивідуальна пропозиція окремої фірми. Ринкова пропозиція (пропозиція галузі). Табличне та графічне зображення ринкової пропозиції. Закон пропозиції та його аргументація: ціна як ринковий стимул для виробника, збільшення граничних витрат як стримуючий фактор збільшення обсягу виробництва. Аналітичне, табличне та графічне зображення пропозиції. Цінові та нецінові детермінанти пропозиції. Різниця понять „зміна пропозиції” та „зміна обсягу пропозиції”. Зсув кривої пропозиції під впливом нецінових детермінант.

Умови часткової ринкової рівноваги, рівноважний обсяг і рівноважна ціна. Вплив зміни попиту і пропозиції на стан рівноваги, рівноважну ціну та рівноважну кількість товару на ринку. Деякі варіанти комбінації попиту та пропозиції: множинність рівноваги. Сталість ринкової рівноваги. Вплив держави на ринкову рівновагу.

Концепція цінової еластичності попиту як визначення міри чутливості споживача до зміни цін на товари. Методичні підходи до обчислення показника еластичності. Діапазон числових значень коефіцієнта цінової еластичності попиту. Чинники цінової еластичності попиту, особливості їх впливу. Суть абсолютно еластичного та абсолютно нееластичного попиту. Взаємозв'язок між ціною та валовим виторгом за різної еластичності.

Методика обчислення коефіцієнта еластичності попиту за доходом, параметри його значень для „нормальних” та „неякісних” товарів. Суть „перехресної” еластичності попиту, методика обчислення відповідного коефіцієнта. Кількісні параметри еластичності для взаємозамінних та взаємодоповнюючих товарів. Практичне використання концепції „перехресної” еластичності попиту для обґрунтування цінової політики продавців (виробників) товарів-замінників.

Методика обчислення рівня цінової еластичності пропозиції. Фактори, що впливають на еластичність пропозиції. Перехресна еластичність пропозиції та її вплив на стратегію товаровиробника.

Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства

Підприємство як суб'єкт ринкових відносин, економічна організація, найважливіший різновид мікросистем. Спрощена схема ринково-виробничої системи (вхід, процесор, вихід). Підприємство як закупівельна система, товаровиробник та продавець. Динамічність зовнішнього середовища і

його вплив на внутрішню динаміку виробництва. Поняття адаптивності, гнучкості та гомеостатичності у виробничо-ринковій системі.

Мотивація поведінки підприємства. Альтернативність вибору підприємства, що виробляти (продукція, роботи, послуги), як виробляти (технологія, фактори виробництва), для кого виробляти (ринки, споживачі ціни). Фактор часу і періоди функціонування підприємства: миттєвий, короткий і тривалий.

Виробничий процес і його складові. Технологія і технологічно ефективний спосіб виробництва. Поняття і параметри виробничої функції. Однофакторні та багатфакторні виробничі функції. Властивості виробничої функції. Неокласична виробнича функція, виробнича функція Кобба-Дугласа, виробнича функція Леонтьєва.

Динаміка загального, середнього та граничного продуктів для виробничої функції з одним змінним ресурсом. Правило спадної віддачі (продуктивності) змінного фактору виробництва. Стадії розвитку виробництва за умов збільшення обсягів одного змінного ресурсу. Еластичність виробництва: поняття, методика обчислення показників, діапазон змін.

Тема 7. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника

Фактори виробництва, їх групування та варіації. Виробнича функція з двома змінними факторами, виробнича сітка. Крива однакового продукту (виробничої байдужості) – ізокванта. Карта ізоквант. Заміщення факторів виробництва. Гранична норма технологічного заміщення, особливості її зміни. Можливі конфігурації ізоквант. Еластичність заміщення. Доповнюваність, подільність, мобільність та інтенсивність використання факторів виробництва.

Збільшення випуску за рахунок пропорційного нарощування обсягів ресурсів. Постійна (стала), спадна та зростаюча віддача від масштабу в довгостроковому періоді. Поняття однорідних та неоднорідних виробничих функцій. Графіки віддачі від масштабу однорідних виробничих функцій. Причини позитивного та негативного ефекту від масштабу. Еластичність масштабу та її взаємозв'язок з еластичністю виробництва. Теорема Вікселя – Джонсона.

Суть і властивості ізокости. Мінімізація витрат і умови досягнення оптимуму виробника. Оптимальна комбінація ресурсів у довгостроковому періоді. Траєкторія розвитку фірми (лінія зростання). Обґрунтування управлінських рішень щодо розширення та згорання виробництва. Вплив технологічного прогресу на виробничу функцію.

Тема 8. Витрати виробництва

Альтернативні витрати та їх склад. Зовнішні (явні) та внутрішні (неявні) витрати. Економічний та бухгалтерський підходи до визначення витрат виробництва.

Особливості витрат у короткостроковому та довгостроковому періоді. Постійні та змінні витрати. Часткова варіація факторів виробництва і функція витрат. Суть та динаміка загальних, середніх та граничних витрат. Чинники, що впливають на величину затрат у короткостроковому періоді. Закон неминучого зростання граничних витрат (зниження доходності).

Зв'язок між затратами короткострокового та довгострокового періодів. Видикривих довгострокових середніх і граничних витрат.

Концепція мінімально ефективного розміру підприємства. Варіанти технологічного вибору фірми в процесі вироблення довготермінової стратегії розвитку. Оптимальна виробнича потужність (оптимальні обсяги випуску). Мінімально ефективний розмір виробництва та структура ринку.

Поняття загального (сукупного, валового), середнього та граничного доходу. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Різні концепції прибутку. Поняття нормального та економічного прибутку.

МОДУЛЬ 3. МОДЕЛІ РИНКУ ПРОДУКТІВ

Тема 9. Ринок досконалої конкуренції

Ознаки й умови досконалої конкуренції: атомістичність, відкритість, мобільність ресурсів, прозорість, однорідність товару тощо. Поліполістичний спосіб поведінки суб'єктів ринку.

Ринковий попит на продукцію фірми за умов досконалої конкуренції. Графічне зображення попиту, середнього, граничного і сукупного доходупідприємства.

Максимізаційно-мінімізаційні цілі підприємства у короткотерміновому періоді. Визначення оптимальних обсягів випуску: два підходи. Поведінка підприємства за умов зміни ринкової ситуації. Правила поведінки підприємства, їх універсальність. Пропозиція фірми у короткотерміновому періоді, її зв'язок з кривими витрат: графік галузевої пропозиції.

Рівновага фірми та галузі у короткотерміновому періоді. Умови оптимального випуску конкурентної фірми. Максимізація прибутку, мінімізація збитків та закриття конкурентної фірми.

Рухомість ринкового попиту та пропозиції. Звуження мотивації діяльності підприємства з одночасним розширенням можливостей маневрування ресурсами. Пропозиція фірми в довготерміновому періоді. Крива ринкової пропозиції на тривалому інтервалі та її можливі конфігурації (галузі з постійними, зростаючими, спадними витратами та їхні комбінації). Триваларівновага підприємства, галузі, ринку та механізм її підтримки.

Тема 10. Монопольний ринок

Поняття одного продавця, ринкової (монопольної) влади у вузькому та широкому розумінні слів. Ознаки „чистої” монополії: один продавець, відсутність замінників товару, бар'єри для доступу конкурентів у монополізовану галузь тощо.

Крива попиту монополіста. Динаміка граничної та загальної виручки монополіста. Одночасний вибір монополістом ціни й обсягу виробництва. Вплив на поведінку монополіста цінової еластичності попиту. Правило максимізації прибутку. Деякі варіанти стану фірми-монополіста у короткому періоді. Пропозиція монополіста та особливості її формування. Визначення монопольної ціни. Цінова дискримінація: поняття, умови, різновиди.

Рівновага фірми-монополіста у довготерміновому періоді. Свідоме створення та підтримування вхідних бар'єрів монополістом. Досягнення та утримання ринкової влади монополістом у тривалому періоді.

Різновиди монополій: відкриті, закриті, природні, державні, недержавні тощо. Діагностування монопольної влади. Особливості поведінки реальних монополій. Економічні наслідки монополізації галузі, порівняльна оцінка конкурентного та монопольного ринків, потреба у державному регулюванні монополії, антимонопольна політика.

Тема 11. Олігополія та монополістична конкуренція

Нечисленність фірм в олігополістичних галузях, високі бар'єри для входу в галузь, загальна взаємозалежність підприємств. Поведінка олігополістів: некооперативна й кооперативна. Цінові війни за некооперативною поведінкою: межі зниження рівня цін, наслідки для споживачів і товаровиробників.

Аналіз взаємовідносин двох товаровиробників у статистиці. Модель Курно: договірна й конкурентна рівновага. Інтерпретації дуополії: моделі Бертрана, Еджворта, Штакельберга.

Олігополія з погляду теорії ігор. „Дилемаув’язнених” – приклад некооперативної гри з ненульовою сумою.

Аналіз „ламаної” лінії попиту. Негнучкість цін. Формування підприємством політики стабілізації цін і маневрування капітальними витратами (стабільність середніх змінних витрат).

Інституційні аспекти утворення та діяльності картельних спілок. Таємнізмови, їх міцність і загострення конкуренції. Антитрестовське законодавство як чинник, що протидіє таємній змові. Мовчазна згода (тип лідерства у цінах). Ціноутворення за принципом „витрати плюс...”.

Ефективність олігополії порівняно з іншими ринковими структурами. Економічні наслідки олігополії. Можливості державного регулювання за олігополії.

Спільні риси та відмінності монополістичної конкуренції порівняно з досконалою конкуренцією та чистою монополією. Кількість товаровиробників та диференціація виробів. Умови входження в галузь. Нецінова конкуренція заданої ринкової структури.

Еластичність попиту за монополістичної конкуренції. Прибутковість та збитковість підприємства у короткотерміновому періоді. Визначення оптимального обсягу продажу та цінова політика. Умова досягнення і підтримання беззбитковості в довгостроковому періоді. Суть і передумови розвитку нецінової конкуренції. Поглиблення диференціації продукту: позитивні наслідки і загрози. Реклама товару. Вплив рекламної діяльності на обсяг продажу і витрати.

Наслідки нецінової конкуренції для споживачів: діапазон споживчого вибору і втрати вільного часу. Позитивний і негативний аспекти рекламної пропаганди товарів. Надлишкова виробнича потужність і наслідки для товаровиробника та суспільства в цілому.

МОДУЛЬ 4. РИНОК ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА У МІКРОЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ

Тема 12. Загальна характеристика ринку факторів виробництва.

Ринок праці

Попит на товар та попит на фактори виробництва. Ринки факторів виробництва та їх функції в економіці. Споживання факторів виробництва: цілі та обмеження. Граничний фізичний продукт виробничого ресурсу.

Виробнича функція, витрати виробництва та попит на фактори виробництва. Вплив різновиду структури ринку товару на похідний попит. Особливості поведінки підприємства-покупця на моносонічному та олігосонічному ринках факторів виробництва.

Індивідуальний та галузевий попит на фактори виробництва. Функція галузевого похідного попиту. Зміна обсягу попиту та попиту в цілому. Цінова еластичність попиту на ресурс виробництва. Аналіз залежності між ринком товару та ринком ресурсу щодо обсягів та цін, її графічне зображення. Функція монопольного похідного попиту, аналітичне та графічне зображення. Порівняння похідних попитів за монополії та досконалої конкуренції. Попит на конкурентному ринку ресурсів, попит на ресурси з боку моносоніста.

Порівняння граничного доходу та граничних витрат товаровиробника за умов зміни одного фактору виробництва. Вартісний граничний продукт та ціна фактора. Основне правило визначення попиту на фактори виробництва. Умова довгострокової рівноваги підприємства з урахуванням похідного попиту.

Функції ринків ресурсів в економіці. Споживання виробником факторів виробництва: цілі і обмеження. Граничний фізичний продукт ресурсу, методика його обчислення і графічна інтерпретація. Гранична доходність ресурсу для різних виробників. Граничні витрати ресурсу і максимізація прибутку виробником. Попит на ресурси, зміна обсягу попиту та попиту в цілому. Цінова еластичність попиту на ресурс.

Праця як фактор виробництва, її мобільність. Суть та особливості використання поняття заробітної плати. Характеристика досконало конкурентного ринку праці. Граничний вигравш виробника від найманої праці. Обґрунтування рішення про наймання. Попит окремого виробника на працю. Формування галузевого та ринкового попиту на працю.

Еластичність пропозиції праці для галузей з різною динамікою витрат на виробництво. Обґрунтування вибору робітника щодо праці і відпочинку: інструментарій ординалістської теорії корисності. Ефекти доходу і заміщення за змін у рівні заробітної плати. Криві пропозиції праці, що „вигинаються назад”. Ринкова пропозиція послуг праці. Диференціація заробітної плати. Рівновага на ринку праці: двосекторна модель.

Попит монополії на працю і монополярна рівновага. Моносонічний та олігосонічний ринки, їх особливості. Граничні витрати на працю для моносоніста. Прийняття рішення про наймання на моносонічному ринку праці.

Монополярна влада продавців праці. Контроль профспілок над пропозицією робочої сили, рівнем заробітної плати та продуктивністю праці. Двостороння монополія і визначення реального рівня заробітної плати.

Дискримінація на ринках робочої сили. Проблеми еквівалентності праці.

Тема 13. Ринок капіталу. Ринок землі та природних ресурсів

Капітал як ресурс тривалого використання, форми капіталу. Рух капіталу і капітальні фонди. Поняття позичкового процента. Вплив ставки позичкового процента на короткострокові інвестиційні проекти підприємств. Обґрунтування інвестиційних рішень у тривалому періоді.

Часова перевага як економічна категорія. Гранична норма часової переваги, її графічна інтерпретація. Міжчасове бюджетне обмеження та міжчасова рівновага накопичувача. Ефекти зміни доходу і заміщення в результаті зміни ставки позичкового процента.

Ринкова ставка позичкового процента, однозначність її для позичальників та кредиторів. Вплив зміни ставки на рівноважний обсяг підприємницьких інвестицій. Поняття поточної або дисконтованої вартості, методика її обчислення. Поточна вартість і ринкова ціна основних фондів. Обґрунтування інвестиційних рішень щодо придбання основних фондів. Ризик в інвестуванні та оцінка надійності вкладень.

Особливості та чинники впливу на попит та пропозицію землі. Види земельної ренти: абсолютна, диференціальна, монополярна. Ціна землі та фактори, що її визначають. Рента в будівництві. Ціна послуг земельного капіталу.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ТА

СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ПЕРЕЛІК ТЕМ НАУКОВИХ ЕСЕ

1. Роль оподаткування в розшируванні за рівнем доходів населення і зниженні життєвих стандартів.
2. Причини виникнення і закономірності розширення тіньової економіки в Україні.
3. Роль первинних доходів у формуванні доходів і витрат кінцевого споживання і їх вплив на розвиток економіки.
4. Розбіжності інтересів суб'єктів суспільних відносин і роль їх подолання для розвитку економіки.
5. Податкова система України: стан та перспективи розвитку.
6. Проблеми акцизного оподаткування підприємств.
7. Переваги і недоліки системи прямого оподаткування.

8. Переваги і недоліки системи непрямого оподаткування.
9. Біржовий та позабіржовий ринок паперів в Україні.
10. Стимулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
11. Медичне страхування в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку.
12. Фінансове забезпечення економічного та соціального розвитку адміністративно-територіальних одиниць.
13. Сутність бюджетної та податкової безпеки на сучасному етапі економічних реформ.
14. Фінансова система провідних зарубіжних країн.
15. Особливості функціонування фінансової системи ЄС.
16. Бюджетний процес у країнах ЄС.
17. Необхідність фінансів в умовах товарного господарства.
18. Бюджетний дефіцит, його причини і наслідки, методи управління.
19. Бюджетна історія України. Незалежна Україна від дня прийняття Декларації про державний суверенітет України (з 16 липня 1990 р.).
20. Фінансові ресурси підприємств та джерела їх формування.
21. Методи організації фінансової діяльності підприємств.
22. Система факторів, що впливають на формування прибутку підприємств.
23. Швидкість обігу грошей.
24. Суть закону грошового обігу.
25. Сутність та специфіка функціонування грошового ринку.
26. Структура грошового ринку.
27. Попит на гроші.
28. Пропозиція грошей.
29. Грошова система: сутність та основні її елементи.
30. Становлення та розвиток грошової системи України.
31. Сутність, причини та закономірності розвитку інфляції.

ПЛАНИ ТА ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

МОДУЛЬ 1. МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

Тема 1. Предмет і метод мікроекономіки

План семінару:

1. Становлення і етапи розвитку мікроекономіки як науки. Школи мікроекономічного аналізу.
2. Предмет, основні проблеми та функції мікроекономічної теорії.
3. Методологія мікроекономічного аналізу. Позитивний і нормативний підходи.
4. Роль методу моделювання в мікроекономічному аналізі. Значення і особливості застосування графіків.

Основні терміни та поняття теми:

предмет мікроекономічних досліджень, економічні суб'єкти (домогосподарство, фірма), крива виробничих можливостей, альтернативна вартість, функції мікроекономіки, метод, методологія, гіпотеза, діалектика, наукова абстракція, індукція, дедукція, аналогія, порівняння, аналіз, синтез, історичний і логічний підходи, планування, прогнозування, екстраполяція, метод моделювання, модель (рівноважна і оптимізаційна), графік, залежна і незалежна змінні, кутовий коефіцієнт нахилу (додатній, від'ємний і нульовий), метод періодизації, метод соціально-економічного експерименту, позитивний і нормативний підходи, австрійська, кембріджська, американська і математична школи.

Питання для обговорення:

1. Назвіть головних суб'єктів мікроекономіки та розкрийте взаємозв'язки між ними.
2. Дайте визначення предмета та об'єкта дослідження в мікроекономічній науці.
3. Назвіть етапи розвитку мікроекономіки та розкрийте здобутки цієї науки на кожному із етапів.
4. Наведіть приклади використання у процесі пізнання мікроекономічних явищ індукції й дедукції, аналізу та синтезу, абстрактного та конкретного.
5. Яка поведінка економічних суб'єктів називається раціональною?
6. Побудуйте криву виробничих можливостей і дайте її характеристику.

Типові практичні завдання:

1. Фірма випускає два товари: електрочайники і електрокавоварки. Витрати на виробництво одного електрочайника становлять 60 грн., а однієї кавоварки – відповідно 80 грн. Побудуйте криву виробничих можливостей фірми, якщо її загальні витрати на виробництво не можуть перевищувати 240000 грн.

Поясніть, чому крива не вигнута від початку координат? Розрахуйте і проаналізуйте альтернативну вартість випуску товарів.

2. Припустимо, що перекладач заробляє за 1 годину 25 грн., а швачка – 8 грн. Перекладачу треба пошити костюм, а швачці перекласти інструкцію до нової швейної машинки. Якщо кожен із них буде сам для себе виконувати цю роботу, то вони витратять на неї відповідно 60 і 20 годин. У випадку, коли швачка шитиме костюм, а перекладач перекладатиме, витрати часу становитимуть відповідно 80 і 4 години. Ми бачимо, що перекладач виконує обидва види робіт швидше, ніж швачка. Чи вигідна у такому випадку буде спеціалізація? Доведіть це розрахунками.

3. В Україні відроджуються народні промисли. Дерев'яну ложку майстер може вирізьбити за 40 хвилин та розписати за 20 хвилин. На виконання цієї роботи учню потрібно відповідно 90 хвилин та 30 хвилин.

а) Яку максимальну кількість ложок-сувенірів вони в змозі виробити за 8 годин, якщо кожен буде займатися виробництвом самостійно?

- б) Як їм раціонально розподілити цю працю, використовуючи принцип порівняльних переваг?
 в) Скільки при цьому вони вироблять ложок за ті ж 8 годин?

Тема 2. Теорія граничної корисності та поведінка споживача

План семінару:

1. Поняття корисності та її основні ознаки.
2. Загальна і гранична корисність. 1-ий закон Госсена.
3. Кардиналістська функція корисності та раціональний вибір споживача. II-ий закон Госсена.

Основні терміни та поняття теми:

благо, набір (кошик) благ, економічне благо, благо з додатною корисністю, благо з від'ємною корисністю (антиблаго), благо низької споживчої цінності, корисність, кількісне (кардиналістське) вираження корисності, функція корисності, гранична корисність, пряма корисність, непряма корисність, повна корисність, перший закон Госсена, кардиналістська функція корисності, рівновага споживача, раціональний вибір споживача, другий закон Госсена, еквіваржинальний принцип вибору.

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення загальної та граничної корисності. Розкрийте відмінність між ними.
2. Сформулюйте перший закон Госсена.
3. Поясніть, чому споживач, виходячи на ринок, орієнтується на граничну корисність товарів.
4. Чи завжди гранична корисність є спадною?
5. Сформулюйте основні положення кардиналістської теорії поведінки споживача.
6. Назвіть умови досягнення оптимуму споживача з позицій кардиналістської концепції.

Типові практичні завдання:

1. Споживач хоче сформувати оптимальний набір із яблук та апельсинів. Задоволення від залучення до споживчого набору 1 кг яблук становить 20 ютилів. Яким повинно бути задоволення від залучення до цього набору 1 кг апельсинів, якщо кілограм яблук коштує 2,5 грн., а кілограм апельсинів відповідно – 5,5 грн.?
2. Споживач має намір витратити 32 грн. на купівлю яблук ціною 2 грн. за кілограм і бананів ціною 5 грн. Гранична корисність яблук для нього дорівнює $100 - 2x$, де x – кількість яблук у кілограмах. Гранична корисність бананів дорівнює $200 + 5y$, де y – кількість бананів у кілограмах. Яку кількість яблук і бананів купить раціональний споживач?
3. Споживач здійснює вибір між купівлею цукерок і печива. У таблиці наведено сукупну корисність, яку він отримує від споживання різної кількості цих товарів. Ціна цукерок – 3 гр. од., печива – 2 гр. од. за кілограм. Припустимо, що споживач купує 4 кг цукерок і 2 кг печива на місяць і витрачає весь бюджет, виділений для цих цілей.

Кількість товару ,кг	Сукупна корисливість цукерок , ютилів	Сукупна корисливість печива, ютилів
1	21	20
2	39	38
3	54	54
4	66	68
5	75	80
6	81	90
7	84	98
8	85	104

- а) Яку корисність він отримує від споживання такого набору товарів?

- б) Чи максимізує він корисність? В якій комбінації він максимізуватиме корисність?
- в) Яку корисність він одержить, якщо весь бюджет витратить для купівлі печива?
- г) Визначте реальний дохід споживача, виражений у кількості придбаних цукерок і в кількості придбаного печива.

Тема 3. Ординалістська теорія поведінки споживача

План семінару:

1. Ординалістська функція корисності. Аксиоми ординалістського підходу.
2. Криві байдужості та їх основні властивості.
3. Гранична норма заміщення.
4. Бюджетні обмеження і можливості споживача.
5. Рівновага споживача з ординалістських позицій.

Основні терміни та поняття теми:

ординалістська функція корисності, порядкове (ординалістське) вираження корисності, аксіома безперервності, ненасиченість, транзитивність, монотонність, набір (кошик) байдужості, уподобання, крива байдужості, карта кривих байдужості, гранична норма заміщення, товари-субститути, товари-комплементи, бюджетне обмеження, бюджетна лінія, рівняння бюджетної лінії, кутовий коефіцієнт нахилу бюджетної лінії, внутрішня рівновага споживача, кутове рішення оптимуму споживача.

Питання для обговорення:

1. Поясніть, на основі яких припущень будується типова крива байдужості і доведіть її основні властивості.
2. Яким благам властивий: а) спадний нахил кривої байдужості; б) горизонтальний; в) вертикальний; г) додатний? Аргументуйте свою позицію.
3. Доведіть, що криві байдужості не можуть перетинатися.
4. Що означає транзитивність уподобань?
5. Зробіть порівняльний аналіз кількісного і порядкового визначення корисності. Поясніть, чому кількісні (числові) характеристики корисності не обов'язкові для ранжирування переваг споживача.
6. Доведіть, що для досягнення оптимуму споживача потрібно, щоб норма заміщення для двох товарів дорівнювала відношенню їх цін.

Типові практичні завдання:

1. Місячний дохід споживача становить 800 гр. од. Припустімо, що споживач витрачає його на придбання двох товарів: товару X за ціною 20 гр. од. за одиницю товару і товару Y за ціною 40 гр. од. за одиницю товару. Зобразіть бюджетну лінію споживача. Як зміниться її положення, якщо:

- а) ціна товару X знизиться до 10 гр. од.?
- б) ціна товару X зросте до 40 гр. од.?
- в) дохід збільшиться до 1000 гр. од.?
- г) дохід зменшиться до 600 гр. од.?
- д) ціна товару Y знизиться до 20 гр. од.?
- е) ціна товару Y зросте до 80 гр. од.?

Проаналізуйте графіки.

2. На основі даної таблиці зобразіть три кривих байдужості, які показують різні комбінації двох економічних благ – продуктів харчування (X) та розваг (Y) і різний рівень задоволення потреб споживача.

Крива байдужості 1		Крива байдужості 2		Крива байдужості 3	
X	Y	X	Y	X	Y
2	40	10	40	12	45
4	34	12	35	14	40
8	26	14	30	16	35
12	21	17	25	18	20
17	16	20	20	21	25
22	12	25	16	27	20
29	9	30	14	33	17
34	7	37	12	38	15
40	5	43	10	44	13
45	4	50	8	50	12

Яка з кривих байдужості на графіку, який ви побудували, відображає найвищий рівень корисності? Яка з кривих байдужості відображає найнижчий рівень корисності? Побудуйте бюджетну лінію, якщо дохід споживача 20 гр. од., ціна продуктів харчування: $P_x = 0,5$ гр. од. за одиницю, ціна розваг: $P_y = 0,5$ гр. од. за одиницю. Чи можна визначити споживчий набір, який для споживача матиме максимальну сукупну корисність?

3. У таблиці наведено п'ять наборів, які складаються з різної кількості двох товарів – груш і яблук. Кожний з наборів приносить споживачеві однакову сукупну корисність.

Набори товарів	Груші, кг	Яблука, кг
А	12	4
Б	8	6
В	6	8
Г	5	10
Д	4	13

Ціна 1 кг груш – 1 грн., а 1 кг яблук – 2 грн. Споживач має дохід 22 грн., які буде повністю витратити на ці товари.

Побудуйте криву байдужості і бюджетну лінію. Проаналізуйте графік. Визначте, який з наборів двох товарів споживач придбає?

Тема 4. Аналіз поведінки споживача

План семінару:

1. Реакція споживача на зміну його доходу. Лінія „дохід-споживання”.
2. Криві та закони Енгеля.
3. Моделювання поведінки споживача при зміні цін товарів. Лінія «ціна-споживання» та її нахил.
4. Функції Торнквіста.
5. Ефект заміщення і ефект доходу для нормальних товарів за Дж. Хіксом та Є. Слуцьким.
6. Ефект заміщення і ефект доходу для низькоякісних товарів.
7. Ефект заміщення і ефект доходу для товарів Гіффена.

Основні терміни та поняття теми:

оптимум споживача, умова оптимуму споживача, лінія „ціна-споживання”, лінія „дохід-споживання”, нормальний товар, другорядний товар, звичайний товар, товар Гіффена, крива Енгеля, закони Енгеля, нейтральний товар, товар першої необхідності, товар розкоші, колекційний товар, ефект заміщення, ефект доходу, загальний ефект від зміни ціни, компенсуюча бюджетна лінія за підходом Хікса, компенсуюча бюджетна лінія за підходом Слуцького.

Питання для обговорення:

1. Наведіть приклади нормальних і благ нижчої споживчої цінності.
2. Поясніть парадокс існування товарів Гіффена. Наведіть приклад.

3. Виведіть криву Енгеля з лінії „дохід-споживання” і обґрунтуйте її формулу для різних економічних благ.
4. Виведіть криву попиту з лінії „ціна-споживання”.
5. В чому суть законів Енгеля? Наведіть приклади благ за класифікацією Торнквіста.
6. В чому полягає суть загального ефекту від зміни ціни? Обґрунтуйте силу і напрямки його складових для різних категорій економічних благ.

Типові практичні завдання:

1. На графіку зображено дві бюджетні лінії споживача і відповідні криві байдужості. Відомо, що ціна товару Y становить 10 гр. од.
 - а) Визначте величину доходу споживача.
 - б) Знайдіть ціну товару X у точці A і в точці B .
 - в) Визначте обсяг споживання товару Y в точках A і B .
 - г) Запишіть рівняння зображених бюджетних ліній.
 - д) Побудуйте лінію попиту споживача на товар X .
2. Споживач увесь свій дохід 800 гр. од. витрачає на придбання товару X за ціною 40 гр. од. і товару Y за ціною 50 гр. од. Вибір споживача, що максимізує корисність, включає 10 одиниць товару X і 8 одиниць товару Y . Позначимо цей набір: $B(10; 8)$. Збільшення ціни товару X до 80 гр. од. приводить до зміщення точки рівноваги в точку $A(5; 8)$, а зниження до 20 гр. од. – у точку $C(20; 8)$. Зобразіть графічно, як змінюватиметься положення бюджетної лінії у разі зниження і підвищення ціни. Побудуйте лінію «ціна – споживання». Використовуючи лінію «ціна – споживання», побудуйте криву попиту споживача на товар X .
3. Номінальний дохід споживача (I_n) становить 300 грн. Буханка білого хліба коштує 1,1 грн. і її ціна є незмінною. Ціна 1 кг яблук змінюється відповідно складає 3, 5 і 4 грн. Обґрунтуйте належними розрахунками і побудуйте бюджетні лінії, які характеризують задану зміну купівельної спроможності. Як зміняться можливості споживача, якщо ціни товарів будуть незмінними (1,1 та 3 грн.), а дохід споживача становитиме 425 грн.

МОДУЛЬ 2. МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ ВИРОБНИКА

Тема 5. Попит, пропозиція, їх взаємовідносини

План семінару:

1. Індивідуальний і ринковий попит. Цінові і нецінові детермінанти, що впливають на зміщення кривої попиту.
2. Надлишок споживача та фактори, що його визначають.
3. Цінова еластичність попиту та її вимір. Основні фактори цінової еластичності попиту.
4. Взаємозв'язок зміни ціни товару, еластичності попиту і сукупної виручки товаровиробника (витрат споживача).
5. Еластичність попиту за доходом та перехресна еластичність.
6. Пропозиція: суть, види, закон і крива. Цінові та нецінові детермінанти пропозиції.
7. Еластичність пропозиції в миттєвому, коротко- та довгостроковому періодах.
8. Моделі досягнення сталої рівноваги на ринку за Л. Вальрасом і А. Маршаллом.
9. Вплив змін у попиті та пропозиції на ринкову рівновагу.

Основні терміни та поняття теми:

попит, індивідуальний і ринковий попит, закон попиту, зміна обсягу і величини попиту, цінова детермінанта попиту, нецінові детермінанти попиту, надлишок споживача, абсолютний і відносний вимір еластичності попиту, пряма цінова еластичність попиту, еластичний попит, нееластичний

попит, одинично-еластичний попит, абсолютно еластичний попит, абсолютно нееластичний попит, основні фактори цінової еластичності попиту, перехресна еластичність попиту, еластичність попиту за доходом, пропозиція, індивідуальна і ринкова пропозиція, закон пропозиції, зміна обсягу і величини пропозиції, цінова детермінанта пропозиції, нецінові детермінанти пропозиції, ринкова рівновага, рівноважна ціна, рівноважний обсяг виробництва і споживання, надлишок, дефіцит, еластичність пропозиції, основні фактори еластичності пропозиції.

Питання для обговорення:

1. Дайте визначення закону попиту. Поясніть спадний характер кривої попиту. Що означає рух по кривій попиту? Що означає збурення (зміщення) кривої попиту?
2. Назвіть чинники, що впливають на попит і величину попиту.
3. Дайте пояснення тому факту, що еластичність попиту за ціною у верхній частині кривої попиту вища, ніж у нижній.
4. Поясніть, чому ефект очікуваних цін створює ілюзію порушення дії закону попиту?
5. Побудуйте криві пропозиції: миттєву, короткострокову та довгострокову. Поясніть відмінності між ними.
6. Зробіть порівняльний аналіз лінійної (точкової) та дугової еластичності попиту за ціною. Яке це має практичне значення?
7. Наведіть приклад і побудуйте графіки кривих еластичного та нееластичного, абсолютно еластичного та абсолютно нееластичного, а також одинично еластичного попиту.
8. Побудуйте графік і дайте економічну інтерпретацію взаємозв'язку між еластичністю попиту за ціною та загальною виручкою від реалізації.

Типові практичні завдання:

1. Охарактеризуйте еластичність попиту і проаналізуйте зміну сукупної виручки продавця, якщо відомо, що ціна на певний товар зросла з 4 до 6 грн./од., а обсяг продажу при цьому скоротився зі 128 до 92 од.
2. Родина споживає за місяць 3 кг макаронних виробів по ціні 1,2 грн. за кілограм. Коефіцієнт цінової еластичності попиту на даний товар дорівнює -0.2 . Як зміняться місячні витрати родини на макаронні вироби, якщо ціна на них зросте на 10 %.
3. У таблиці наведено дані про різні товари.

	Ринок А	Ринок В	Ринок С
P_0	8 грн.		25 гр. од. за одиницю
Q_0	20 млн. штук	12 тис. штук	100 штук товару Y
P_1	12 грн.		15 гр. од. за одиницю
Q_1	16 млн. штук	24 тис. штук	200 штук товару Y
I_0		25000 грн.	
I_1		45000 грн.	

У таблиці в першій колонці позначення означають: P_0 , P_1 – попередня і нові ціни за одиницю продукції; Q_0 , Q_1 – попередній і новий обсяг попиту (пропозиції); I_0 , I_1 – попередній і новий дохід споживача. На основі даних таблиці дайте відповіді на такі питання.

1. Який вид еластичності можна розрахувати для товарів, представлених на кожному ринку?
2. Розрахуйте коефіцієнти еластичності.

3. До якого виду належить товар, представлений на ринку В? Якими одиницями одного є товари на ринку С?

Тема 6. Мікроекономічна модель підприємства

План семінару:

1. Суть та форми підприємств залежно від власності, розмірів та сфери діяльності.
2. Виробничий процес і його складові. Ефективність виробництва.
3. Виробнича функція, її основні властивості та види.
4. Загальний, середній і граничний продукт змінного ресурсу.

Основні терміни та поняття теми:

фірма, підприємство, форма власності, форма організації бізнесу, ресурс, фактор виробництва, технологія, технологічно ефективний спосіб виробництва, виробнича функція, однофакторна виробнича функція, багатофакторна виробнича функція, виробнича сітка, миттєвий період, короткостроковий період, довгостроковий період, валовий продукт, середній продукт, граничний продукт, закон спадної граничної продуктивності.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте основні типи ділових підприємств, їх переваги та недоліки.
2. В чому полягає суть методу періодизації? Дайте визначення миттєвого, коротко- і довгострокового періодів і поясніть відносність такого поділу.
3. Назвіть показники ефективності виробництва.
4. Дайте визначення виробничої функції. Зробіть зістану характеристику виробничої функції в коротко- та довгостроковому періодах.
5. Поясніть дію закону спадної граничної продуктивності змінного ресурсу в короткостроковому періоді.
6. Перед менеджером стоїть завдання розширити виробництво в короткостроковому періоді, коли змінним ресурсом є праця. Динаміка якого продукту (середнього чи граничного) є надійнішим індикатором для прийняття рішення про залучення до виробництва додаткового працівника? Відповідь поясніть.

Типові практичні завдання:

1. Здійснивши відповідні розрахунки, визначте номер технології, яка забезпечить найбільшу ефективність виробництва певного товару, якщо використання будь-якої із цих технологій дозволяє виробляти однакову кількість продукції. Необхідна кількість ресурсів та їхні ціни наведено в таблиці:

	Ціна одиниці ресурсу, грн..	Кількість ресурсів, одиниць		
		Технологія 1	Технологія 2	Технологія 3
«Земля»	6	1	2	3
«Праця»	4	10	15	20
«Капітал»	20	4	1	2
«Інформація»	3	1	2	1

2. Обчисліть величину валового і середнього продукту, якщо відомий граничний продукт праці:

Затрати робочого часу, люд.-год.	Граничний продукт, од./люд.-год.
0	0
1	1
2	2,5
3	5
4	6,5
5	4
6	2
7	1
8	0,5

Накресліть на одному графіку криву валового продукту, а на другому – криві граничного і середнього продукту. За якої тривалості робочого дня праця буде використана з максимальною ефективністю?

3. Виробнича діяльність фірми описана виробничою функцією:

$$Q = 3L^{0,5} \times K^{0,5}$$

де Q – обсяг виробництва; L – затрати праці; K – затрати капіталу. Який щоденний обсяг виробництва, коли використовується 4 одиниці праці і 4 одиниці капіталу? Як зміниться випуск продукції, якщо кількість ресурсів збільшиться: L = 9, K = 25?

Тема 7. Варіації факторів виробництва та оптимум товаровиробника

План семінару:

1. Ізокванта та її основні властивості. Гранична норма технологічного заміщення.
2. Ізокоста: суть, основні властивості та фактори зміщення.
3. Оптимум (рівновага) виробника. Траєкторія розвитку фірми.
4. Додатний, незмінний та від'ємний ефект від зростання масштабу виробництва. Мінімальний ефективний розмір фірми.

Основні терміни та поняття теми:

ізокванта, карта ізоквант, основні властивості ізокванти, гранична норма технологічного заміщення, ізокліналь, ізокоста, рівняння ізокости, основні властивості ізокости, оптимум виробника, траєкторія розвитку фірми, додатний (незмінний, від'ємний) ефект масштабу виробництва.

Питання для обговорення:

1. Як зміна продуктивності праці і капіталу впливає на положення ізокванти?
2. Назвіть фактори, що впливають на переміщення ізокости, та поясніть наслідки їх впливу.
3. Обґрунтуйте умову оптимуму виробника. Поясніть специфіку технологічного і економічного вибору.
4. Чому концентрація в галузі відбувається за умов додатного ефекту? Наведіть приклад.
5. Що таке природна монополія? Наведіть приклад.
6. Які фактори обумовлюють спадний ефект масштабу виробництва?

Типові практичні завдання:

Виробнича функція має вигляд: $Q = 10L^{0,5} \times K^{0,5}$ Заповніть пропуски в даній таблиці:

Капітал, К, машино-годин	Праця, L, людино-годин	Обсяг випуску, Q, од.
20	-	100
-	20	100
25	4	-
4	25	-
10	-	100

Побудуйте ізокванту $Q = 100$, розрахуйте граничну норму технологічного заміщення і проаналізуйте зміну її величини.

2. Для виробництва однієї одиниці певного товару можна використати такі співвідношення капіталу і праці:

Набір	Капітал, К, машино-годин	Праця, L, людино-годин
A	0,5	2,5
B	1,0	1,5
C	1,5	1,0
D	3,0	0,5

Ціна однієї машино-години 3 грн., а однієї людино-години – відповідно 4, 5 грн. Чи досягнеться стан рівноваги, якщо на виробництво одиниці товару виробник планує витратити 18 грн.? Змодельуйте і поясніть ситуацію.

3. У таблиці наведено дані про затрати праці L, капіталу K і обсягу випуску продукції Q.

	L	K	Q
A	10	30	100
B	20	60	300
B	30	90	450
Г	45	135	540

а) Визначте, який ефект масштабу спостерігається при переході від точки А до точки Б, від Б до В, від В до Г.

б) Чи є випадковим сповільнення темпів використання ресурсів у виробництві чи ні? Проілюструйте свою відповідь графічно.

Тема 8. Витрати виробництва**План семінару:**

1. Зміст і структура альтернативних затрат виробництва.
2. Економічний та бухгалтерський підходи до оцінки діяльності фірми.
3. Короткострокові витрати, їх специфіка, форми і взаємозалежності.
4. Зв'язок між величинами витрат і продукту.
5. Взаємозв'язок між коротко- і довгостроковими витратами.

Основні терміни та поняття теми:

альтернативні затрати: явні та неявні, безповоротні затрати, довгострокові та короткострокові криві затрат, валові витрати, постійні витрати, змінні витрати, економічні витрати, бухгалтерські витрати, економічний прибуток, бухгалтерський прибуток, нормальний прибуток, прямі витрати, непрямі витрати, середні валові витрати, середні постійні витрати, середні змінні витрати, граничні витрати.

Питання для обговорення:

1. Поясніть поняття „альтернативна вартість”. Наведіть приклад.
2. Виділіть основні спільні та відмінні риси економічного і бухгалтерського підходів до оцінки діяльності фірми.
3. Поясніть суть і наведіть приклади зовнішніх (внутрішніх, безповоротних) витрат. Яка роль їх величини (зміни їх величини) у формуванні кінцевого результату діяльності фірми?
4. Розкрийте соціально-економічну суть поняття „нормальний прибуток”. Наведіть приклад.
5. Доведіть, що динаміка постійних витрат не викликає зміни граничних.
6. Обґрунтуйте специфіку форми і взаємозалежність кривих середніх витрат.
7. Чому крива граничних витрат перетинає криві середніх змінних і середніх загальних витрат в точках їх мінімуму?

Типові практичні завдання:

1. Дослідіть, як змінюються витрати підприємства (ТС) залежно від обсягу випуску продукції (Q), якщо функція витрат така:

$$TC = 1/6Q^3 - 3,5Q^2 + 80Q + 300.$$

Обчисліть постійні і змінні витрати, а також середні загальні, середні змінні, середні постійні і граничні витрати.

2. Функція валових витрат хлібозаводу задана формулою:

$$TC = Q^3 - 12Q^2 + 50Q,$$

де Q – добовий обсяг виробництва хліба, тис. буханок.

Визначте, за якого середньодобового обсягу виробництва хліба середні витрати будуть мінімальними. Яка величина цих витрат?

3. Постійні витрати фірми становлять 60 грн. За даними таблиці розрахуйте загальні, середні загальні, середні постійні, середні змінні і граничні витрати.

Обсяг випуску продукції, одиниць	Змінні витрати, грн..
0	0
1	45
2	85
3	120
4	150
5	185
6	225
7	270
8	325
9	390
10	465

Побудуйте два графіки: на одному зобразіть криві сукупних витрат, на іншому – криві середніх та граничних витрат.

МОДУЛЬ 3. МОДЕЛІ РИНКУ ПРОДУКТІВ

Тема 9. Ринок досконалої конкуренції

План семінару:

1. Досконалі і недосконалі типи ринкових структур. Загальна характеристика ринку досконалої конкуренції.
2. Специфіка функцій сукупного, середнього і граничного доходу. Крива ринкового попиту і крива попиту на продукцію окремої конкурентної фірми.
3. Максимізація прибутку. Точки критичного обсягу виробництва.
4. Умови мінімізації збитків і закриття фірми у короткостроковому періоді.
5. Короткострокова рівновага і пропозиція фірми та галузі. Надлишок виробника.
6. Довгострокова рівновага і пропозиція фірми та галузі.

Основні терміни та поняття теми:

досконало конкурентний ринок, класичні ознаки конкурентного ринку, припущення моделі конкурентного ринку, прибуток, загальна виручка, середня виручка, гранична виручка, цільова функція підприємства, умови максимізації прибутку на ринку досконалої конкуренції, ізопрофіта, умови рівноваги фірми і галузі у короткостроковому та довгостроковому періоді, пропозиція фірми, ефективні криві пропозиції, внутрішня та зовнішня економічність, криві пропозиції за зростаючих, спадних та постійних витрат, еластичність пропозиції, надлишок виробника, незворотні втрати виробників.

Питання для обговорення:

1. Поясніть, чому крива попиту на продукцію окремої конкурентної фірми є абсолютно еластичною?
2. Конкурентна фірма в короткостроковому періоді закривається, якщо ринкова ціна на продукцію опуститься нижче за мінімум її середніх змінних витрат. Доведіть це, порівнявши величину її збитків у разі продовження виробничих операцій з ліквідаційними витратами. Змодельуйте ситуацію.
3. Поясніть соціально-економічну сутність надлишку виробника. Від яких факторів залежить його величина?
4. Поясніть, чому незважаючи на нульовий економічний прибуток у довгостроковому періоді, фірми продовжують займатись даним виробництвом?
5. Чи правильне припущення про те, що для отримання максимального прибутку необхідно продати максимальну кількість продукції?
6. Зазвичай менеджери не знають граничних витрат. Чи варто тоді казати, що фірма максимізує прибуток за умови виробництва обсягу продукції, за якого гранична виручка дорівнює граничним витратам?

Типові практичні завдання:

1. Підприємство перебуває в умовах досконалої конкуренції. Залежність валових витрат підприємства від випуску продукції наведено в таблиці.

Випуск продукції за одиницю часу, штук.	Валові витрати, гр. од.
0	40
1	90
2	130
3	160
4	200
5	250
6	310

7	390
8	490
9	610
10	750

Якщо ринкова ціна товару 70 гр. од., то який обсяг випуску продукції слід обрати фірмі? До якого рівня має знизитись ціна, щоб підприємство закрилось?

2. Функція залежності валових витрат досконало конкурентної фірми: $TC = 8Q + Q^2$. Якщо вона максимізує свій прибуток, виробляючи 14 одиниць товару, то якою буде ринкова ціна одиниці продукції? Використайте обидва підходи до пояснення максимізації прибутку і зробіть потрібні розрахунки.

3. Використовуючи дані про діяльність малого підприємства, заповніть пропуски в таблиці і з'ясуйте за кожним варіантом, що доцільніше для конкурентного підприємства в короткостроковому періоді:

- закритися;
- збільшити обсяг виробництва для мінімізації збитків;
- зменшити обсяг виробництва для мінімізації збитків;
- збільшити обсяг виробництва для максимізації прибутку;
- зменшити обсяг виробництва для максимізації прибутку;
- нічого не змінювати.

Варіанти	P	Q	TR	TC	FC	VC	ATC	AVC	MC
1		5	30				6	5	6
2			13,6		2	10	3		2,7
3	3				1,4	2	3,5		3

Поясніть ваше рішення по кожному варіанту, використовуючи графіки.

Тема 10. Монопольний ринок

План семінару:

- Загальна характеристика ринку досконалої монополії. Види монополії.
- Обсяг випуску, ціна і прибуток монополіста.
- Правило монопольного ціноутворення. Сила монопольної влади та способи її виміру (коефіцієнт Лернера й індекс Херфіндала-Хіршмана).
- Цінова дискримінація.
- Соціально-економічні наслідки панування монополії. X-неефективність.
- Природна монополія.

Основні терміни та поняття теми:

ознаки монопольного ринку, природна, штучна (адміністративна), закрита, відкрита монополія, моносонія, двостороння монополія, адміністративна монополія, правило монопольного ціноутворення, коефіцієнт Лернера, індекс Херфіндала-Хіршмана, коефіцієнт концентрації, X-неефективність, безповоротні втрати суспільства, Харбергівський трикутник, цінова дискримінація, види цінової дискримінації, природна монополія, франшиза.

Питання для обговорення:

- Наведіть приклади легальних і нелегальних бар'єрів для вступу вгалузь.
- Поясніть, чому фірма-монополіст уникає сильно еластичного попиту?
- Чому монополіст не може призначати будь-яку ціну та виробляти будь-який обсяг продукції?
- Наведіть приклади факторів, які призводять до появи ефекту X неефективності.

5. Проаналізуйте і покажіть графічно соціально-економічні втрати відпанування чистої монополії за допомогою „трикутників Харбергера”.
6. Чи може монополія в галузі бути більш ефективною, ніж конкуренція? За яких умов?
7. Чи завжди монополієне становище гарантує безбиткову діяльність?
8. Назвіть види цінової дискримінації. Наведіть приклади.
9. Розкрийте особливості функціонування природної монополії.

Типові практичні завдання:

1. Визначте ціну і величину надбавки, якщо еластичність попиту на товар певного монополіста на одному ринку становить – 1,25, а на іншому, відповідно – 1,75 (граничні витрати даної фірми є незмінними і встановилися на рівні 5грн/од.)? Чи доцільно було б даному монополісту випускати даний товар, якби еластичність попиту на нього незалежно від ринку характеризувалася б значенням коефіцієнта еластичності: а) –0,25; б) –4,75?
2. Залежність між попитом на продукцію монополіста і валовими витратами відображено в таблиці:

Q, штук	Ціна, гр. од.	Валові витрати, гр. од
1	15	20
2	14	21
3	13	22
4	12	24
5	11	27
6	10	30,6
7	9	35
8	8	41

За якого обсягу випуску монополіст максимізує прибуток? Яку ціну він встановить? Зобразіть графічно.

3. Функція попиту на монополізованому ринку: $QD = 301 - P$, функція загальних витрат монополії: $TC = 120 + Q + Q^2$. За якою ціною буде продавати продукцію монополія при прагненні до максимізації прибутку? Який прибуток вона при цьому отримує?

Тема 11. Олігополія та монополістична конкуренція

План семінару:

1. Характерні риси та основні причини виникнення олігополістичних структур.
2. Дуополія. Модель рівноваги за Курно і оптимуму за Нешем.
3. Олігополістична конкуренція. Платіжна матриця. Ламана крива попиту і жорсткість цін.
4. Форми олігополістичної змови. Картель і його обмеження. Лідерство у цінах. Ціноутворення за принципом „витрати плюс”.
5. Теорія гри.
6. Ринок монополістичної конкуренції: умови формування, коротко і довгострокова рівновага.
7. Соціально-економічні наслідки панування олігополії та монополістичної конкуренції.

Основні терміни та поняття теми:

олігополія, стратегічна взаємодія, рівновага Неша, теорія гри, стратегія, платіжна матриця, „дилема ув'язнених”, кооперована та некооперована олігополія, моделі послідовної та взаємної гри, передбачувані варіації, кривареагування, модель Курно, рівновага Курно – Неша, модель Бертрана, парадокс Бертрана, модель Чемберлена, цінова війна, модель Еджворта, модель Штакельберга, лідерство в цінах, модель ламаної кривої попиту, свідомий паралелізм, змова, картель, квазіконкурентні ринки, стратегії покарання, монополістична конкуренція, диференціація продукції, цінова і нецінова конкуренція, реклама.

Питання для обговорення:

1. Чи може фірма, яка є лідером, отримувати в умовах рівноваги за Штакельбергом більш низький прибуток, ніж в умовах рівноваги за Курно?
2. Чи досягається фірмами на ринку олігополії ефективний обсяг випуску?
3. Розкрийте сутність моделі „дилема ув'язнених” та покажіть її застосування у мікроекономіці.
4. Відповідно до моделі Бертрана, конкуренція призводить до того, що прибуток буде нульовим навіть за наявності на ринку лише двох конкурентів. Чому на практиці ми зустрічаємося з цим не так часто?
5. Які внутрішні й зовнішні загрози існують для фірм, що об'єдналися в картель? Наведіть історичні приклади.
6. Поясніть і покажіть графічно, чому в умовах монополістичної конкуренції у фірм виникають надлишкові виробничі потужності. Дайте соціально-економічну оцінку такого ефекту.
7. Порівняйте соціально-економічні наслідки панування монополістичної конкуренції і олігополії. Який тип середовища є більш стійким і ефективним, чому?
8. Які є головні ознаки та особливості ринку монополістичної конкуренції?
9. Чи завжди підприємство на ринку монополістичної конкуренції має економічний прибуток?
10. Поясніть значення реклами для ринку монополістичної конкуренції.

Типові практичні завдання:

Ринкова ціна на продукцію олігополіста становить 120 гр. од., за цією ціною реалізується 8 одиниць продукції. У таблиці представлено функцію попиту на продукцію олігополіста.

Випуск продукції за тиждень, одиниць	Ціна, гр. од.
5	150
6	140
7	130
8	120
9	100
10	80
11	60

Обчисліть валовий і граничний дохід олігополіста. Зобразіть графічно криву попиту і криву граничного доходу. Обчисліть еластичність попиту в цінових інтервалах 120–150 гр.од. і 60–120 гр. од.

2. Фірма функціонує в умовах монополістичної конкуренції. Протягом місяця вона виробляє Q одиниць продукції, валові витрати $ТС$ є функцією від Q . Ціна, за якою можна продати продукцію, також є функцією від Q . $ТС = 1/24Q^2 + 12Q + 200$; $P = 45 - 1/15Q$. Розрахуйте, за якого обсягу виробництва прибуток підприємства буде максимальним. Яку ціну воно встановить. Задачу проілюструйте графіком.

3. Гранична виручка фірми, яка функціонує на ринку монополістичної конкуренції, описується функцією $MR = 20 - Q$, а її довгострокові граничні витрати - відповідно $LMC = 3Q - 10$. Яким буде надлишок виробничих потужностей цієї фірми, якщо мінімальне значення її довгострокових середніх витрат становить 21 грн./од.?

МОДУЛЬ 4. РИНОК ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА У МІКРОЕКОНОМІЧНОМУ АНАЛІЗІ

Тема 12. Загальна характеристика ринку факторів виробництва. Ринок праці

План семінару:

1. Ринок ресурсів: зміст, структура, особливості.
2. Попит конкурентного підприємства на один змінний ресурс на конкурентному і монополістичному ринку ресурсів.
3. Попит монополіста на один змінний ресурс на конкурентному і монополістичному ринку ресурсів.
4. Оптимальне співвідношення змінних ресурсів. Еластичність попиту на ресурси.
5. Ринкова й індивідуальна пропозиція праці.
6. Конкурентний і монополістичний ринок робочої сили.
7. Вплив профспілок на стан ринку праці.

Основні терміни та поняття теми:

проміжний продукт, кінцевий продукт, граничний дохід, граничний (маржинальний) прибуток, граничний продукт ресурсу, граничний продукт у грошовій формі, граничні витрати, ефект заміщення ресурсів, ефект обсягу випуску, закон спадної граничної продуктивності ресурсу, крива індивідуального попиту на ресурс, крива галузевого попиту на ресурс, робочасила, праця, ринок праці, ефект заміни, ефект доходу, гранична норма заміщення доходу дозволяям, номінальна і реальна заробітна плата.

Питання для обговорення:

1. Зробіть порівняльний аналіз ринку ресурсів і ринку продуктів. Поясніть, чому попит на ресурси є похідним від попиту на продукти?
2. Чому крива попиту на один змінний ресурс монополіста буде менш еластичною, ніж крива попиту досконалого конкурента?
3. Назвіть чинники, що впливають на попит на змінний ресурс.
4. Розкрийте зміст ефектів заміщення та обсягу випуску на конкретних прикладах. Поясніть взаємодію цих ефектів та наслідки цієї взаємодії.
5. Чи буде фірма максимізувати прибуток, якщо граничний продукт праці її робітників в грошовому виразі дорівнює нулю?
6. У чому полягає соціально-економічна суть ефекту заміщення і ефекту доходу на ринку праці?
7. Охарактеризуйте вплив профспілок на стан ринку праці. Чи завжди він є позитивним? Наведіть історичні приклади.
8. Яка з моделей ринку праці з неповною конкуренцією є більш вигідною для робітника? Для працедавця? Відповідь обґрунтуйте.

Типові практичні завдання:

Використовуючи наведені дані, визначте, за якого обсягу змінного ресурсу підприємство максимізуватиме прибуток. При цьому слід врахувати, що підприємство купує вказаний ресурс на конкурентному ринку за ціною 20 гр. од. і реалізує свою продукцію в умовах досконалої конкуренції за ціною 5гр. од., постійні витрати – 50 гр. од.

Обсяг змінного ресурсу	Валовий продукт, одиниць
1	10
2	19

3	27
4	34
5	40
6	45
7	49
8	52
9	53
10	53

2. Фірма є монопсонією на ринку праці і монополією на товарному ринку. Заповніть таблицю попиту на працю даної фірми.

Одиниці праці, робітників	Валовий продукт, одиниць	Ціна продукції, гр. од	Ставка заробітної плати, гр. од.	Валовий дохід, гр. од.	Гранична дохідність праці (MRP), гр. од.	Валові витрати на оплату праці, гр. од	Граничні витрати на працю, гр. од.
1	5	40	130				
2	11	39	140				
3	18	38	150				
4	23	37	160				
5	27	36	170				
6	30	35	180				
7	32	34	190				

а) Скільки робітників найме фірма, яка максимізує прибуток, і яку ставку заробітної плати буде платити? Який розмір прибутку вона отримує?

б) Побудуйте криві попиту на працю, середніх витрат на оплату праці і граничних витрат на працю.

3. Фірма виробляє олівці, які продає на досконало конкурентному ринку за ціною 5 гр. од. за набір. Виробнича функція задана рівнянням: $Q = 60L - 0,5L^2$,

де Q (TR) – кількість наборів на місяць, тис. штук; L – кількість робітників, чол.

Якщо поточна ставка заробітної плати становить 150 гр. од. на місяць, то яку кількість робітників найме фірма?

Тема 13. Ринок капіталу. Ринок землі та природних ресурсів

План семінару:

1. Капітал, інвестиції та інвестиційний попит.
2. Конкурентний ринок інвестиційних ресурсів.
3. Поняття вибору у часі. Аналіз інвестиційних рішень.
4. Ринок землекористування. Рента та її різновиди.

Основні терміни та поняття теми:

капітал, інвестиції, споживання, заощадження, процент, процентна ставка (номінальна і реальна), ринок капіталу, альтернативна вартість капіталу, амортизація основного капіталу, ринок позичкових коштів, інвестиційний попит, гранична схильність до споживання, гранична схильність до заощадження, майбутня вартість, ставка дисконтування, поточна (теперішня) вартість, внутрішня норма віддачі (прибутковості), земля, природні ресурси, відновлювальні та не відновлювальні природні ресурси, земельна рента, орендаземлі, орендна плата, ціна землі, сільськогосподарський і несільськогосподарський попит на землю.

Питання для обговорення:

1. Чим відрізняється реальна і номінальна дисконтні процентні ставки? Коли доцільно використовувати при підрахунку чистої дисконтованої вартості номінальну, а коли – реальну процентні ставки?
2. В економічній теорії грошовий капітал не вважається економічним ресурсом. Поясніть, чому грошовий капітал приносить дохід у формі процента?
3. Які чинники лежать в основі диференціації процентних ставок? Поясніть їх зміст.
4. Розкрийте особливості землі як природного ресурсу. Зробіть його зіставну характеристику з фізичним капіталом і працею.
5. Проаналізуйте механізм функціонування ринку земельних ресурсів. Як встановлюється орендна плата за землю? Відповідь обґрунтуйте графічно.
6. Назвіть позитивні та негативні наслідки втручання держави в процес ціноутворення природних ресурсів. Аргументуйте свою позицію.

Типові практичні завдання:

1. Якщо певна фірма купить нове обладнання, то її прибуток зросте за 1 рікна 20000 грн., за 2 рік – на 30000 грн., за 3 рік – на 30000 грн. Потім обладнання необхідно замінювати, і при його ліквідації фірма не отримає жодної вигоди. Вартість обладнання 40000 грн., а річна процентна ставка становить 10%. Чи варто фірмі купувати дане нове обладнання?

2. Залежність обсягу вирощування кукурудзи від площі ділянки для фермера описано рівнянням: $Q = 100X - 1,5X^2$,

де Q – обсяг виробництва кукурудзи, центнерів з гектара на рік; X – площа землі, га. Ціна центнера кукурудзи – 6 гр. од.

а) Який максимальний розмір ренти, якщо площа земельної ділянки – 25 га?

б) Яка ціна гектара землі, ставка процента становить 5% річних?

3. Є три інвестиційні проекти. Ставка процента – 15%.

	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Проект 1					
Інвестиції, тис. грн.	600	300	100	-	-
Дохід від інвестицій, тис. грн.	--	-	100	400	100
Проект 2					
Інвестиції, тис. грн.	300	400	300	-	-
Дохід від інвестицій, тис. грн.	-	-	100	1000	400
Проект 3					
Інвестиції, тис. грн.	300	400	300	-	-
Дохід від інвестицій, тис. грн.	-	-	100	300	1100

ПИТАННЯ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ З ДИСЦИПЛІНИ «МІКРОЕКОНОМІКА»

1. Предмет, основні проблеми та функції мікроекономіки.
2. Характеристика базових підручників з мікроекономіки.
3. Позитивна та нормативна мікроекономіка. Їх функції. Приклади позитивного і нормативного аналізу.
4. Сутність ефекту „Робін Гуда”. Навести приклади.
5. Місце мікроекономіки серед економічних наук. Основні питання мікроекономіки.
6. Суб’єкти та об’єкти економічних відносин на мікрорівні.
7. Методологія мікроекономіки.
8. Сутність методів індукції, дедукції, абстрагування та припущення „при інших рівних умовах”.
9. Сутність методів функціонального аналізу, статистики, динаміки та граничного аналізу.
10. Метод моделювання в мікроекономіці. Економічні моделі.
11. Поняття потреби, види потреб. Економічні блага.
12. Сутність та класифікація економічних благ (нормальні блага, антиблага, неякісні блага і т.д.).
13. Поняття, види та функція корисності. Перший закон Госсена.
14. Визначення сукупної та граничної корисності. Динаміка кривих TU та MU для нормальних благ, антиблаг та предметів розкоші.
15. Рівновага споживача з позицій кардиналістської теорії поведінки споживача. Другий закон Госсена. Приклади досягнення рівноважного стану споживачем шляхом оптимізації структури покупок.
16. Сутність кардиналістської й ординалістської концепцій поведінки споживача. Визначення аксіом, які висуваються економічною наукою щодо вподобань споживачів.
17. Криві байдужості, карта кривих байдужості, гранична норма заміщення.
18. Охарактеризувати криві байдужості для абсолютних доповнювачів та абсолютних заміників. Навести приклади.
19. Бюджетні обмеження і можливості споживача. Причини та механізми переміщення бюджетної лінії.
20. Рівновага споживача з ординалістських позицій. Внутрішня та кутова рівновага.
21. Реакція споживача на зміну його доходу. Характеристика кривих „дохід споживання” для нормальних товарів.
22. Реакція споживача на зміну його доходу. Характеристика кривих „дохід споживання” для неякісних товарів.
23. Сутність та характеристика кривих Енгеля. Закон Енгеля.
24. Реакція споживача на зміну цін товарів. Крива „ціна-споживання” та крива попиту.
25. Сутність та графічне зображення ефекту заміщення та ефекту доходу для нормальних товарів.
26. Сутність та графічне зображення ефекту заміщення та ефекту доходу для неякісних товарів.
27. Надлишок споживача, його суть і значення.
28. Ринковий попит, закон попиту, нецінові фактори ринкового попиту.
29. Ринкова пропозиція, закон пропозиції, основні фактори зміни пропозиції та наслідки їх впливу.
30. Взаємодія попиту і пропозиції, ринкова рівновага.
31. Еластичність попиту за ціною. Точкова та дугова еластичність.
32. Абсолютно еластичний та абсолютно нееластичний попит. Фактори, що впливають на еластичність попиту та наслідки їх впливу.

33. Еластичність попиту за доходом, перехресна еластичність попиту, еластичність пропозиції за ціною.
34. Технологія виробництва. Виробнича функція та її основні властивості.
35. Аналіз ізокванти. Гранична норма технологічного заміщення.
36. Продукт виробництва, його різновиди та їх графічне зображення.
37. Аналіз ефекту масштабу виробництва в довгостроковому періоді.
38. Витрати виробництва та їх класифікація.
39. Ізокоста та її основні властивості.
40. Графічний аналіз сукупних та середніх короткострокових витрат.
41. Аналіз витрат виробництва в довгостроковому періоді.
42. Загальна характеристика ринку досконалої (чистої) конкуренції.
43. Прибуток та його різновиди. Умова і моделі максимізації прибутку конкурентною фірмою з точки зору сукупного аналізу.
44. Графічний аналіз умов максимізації прибутку конкурентною фірмою.
45. Графічний аналіз умов мінімізації збитків конкурентною фірмою.
46. Графічний аналіз умов закриття конкурентної фірми в короткостроковому періоді.
47. Довгострокова рівновага і пропозиція конкурентної фірми та галузі.
48. Аналіз монопольного ринку. Монополія та її різновиди.
49. Особливості попиту на продукцію монополіста. Взаємозв'язок між обсягами продажу та граничною виручкою монополіста.
50. Обсяг випуску, ціна і прибуток монополіста.
51. Аналіз помилкових уявлень про політику монополіста.
52. Економічні наслідки діяльності монополії.
53. Характеристика олігополістичного середовища. Індекс Херфіндаля–Хіршмана.
54. Аналіз кривої попиту фірми-олігополіста. Негнучкість цін.
55. Аналіз варіантів ціноутворення олігополістів (таємний зговір, лідерство в цінах, принцип „витрати плюс”).
56. Аналіз моделі дуополії Бертрана.
57. Аналіз моделі дуополії Курно.
58. Характеристика ринку монополістичної конкуренції.
59. Аналіз взаємозв'язку між ступенем диференціації продукції і кількістю конкурентів та еластичністю попиту на продукцію фірми–монополістичного конкурента.
60. Графічний аналіз короткострокової рівноваги фірми при монополістичній конкуренції.
61. Графічний аналіз довгострокової рівноваги фірми та галузі при монополістичній конкуренції.
62. Аналіз похідного попиту за досконалої і недосконалої конкуренції.
63. Аналіз факторів впливу на похідний попит.
64. Аналіз впливу різних факторів на цінову еластичність попиту на ресурси.
65. Оптимальне співвідношення ресурсів, правило мінімізації витрат та максимізації прибутку виробника. Навести приклади.
66. Рівновага на конкурентному ринку праці.
67. Індивідуальна пропозиція праці. Ефект заміщення та ефект доходу.
68. Аналіз ринку праці з недосконалою конкуренцією. Аналіз впливу профспілок.
69. Капітал, інвестиції та інвестиційний попит.
70. Поняття вибору у часі. Аналіз інвестиційних рішень.

Методи навчання

Технологія активного навчання передбачає використання активних методів навчання (метод проєктів, моделювання професійних ситуацій, рольові та ділові ігри, проведення «круглих столів», мозкові атаки, презентації тощо), орієнтованих на особистість студента, на його активну участь у саморозвитку, отриманні якісних знань, професійних умінь, творчих рішень конкретних проблем.

Метод проєктів є одним із активних методів навчання. В основі методу проєктів лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок студентів і критичного мислення, уміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі.

Метод проєктів заснований на ідеї взаємодії та співробітництва студентів в ході навчального процесу, він створює умови для розвитку у них різних необхідних якостей і як автономної, і як соціально-активної особистості, здатної взаємодіяти в навчальній групі і приймати на себе відповідальність як особисту, так і за навчальну групу. Це створює умови для соціалізації особистості, розвиває її професійну та ділову активність. Саме такі якості необхідні студентам, щоб стати кваліфікованими фахівцями. Ті соціальні ролі, які приймають і виконують студенти в ході роботи над проєктами (організатора, лідера, виконавця та ін.), Привчають і готують їх до виконання та вирішення складних проблемних професійних завдань у ситуаціях реальної взаємодії.

Ділові бесіди і рольові ігри – метод імітації прийняття управлінських рішень у різних виробничих ситуаціях – відносять до активних методів навчання, так як діяльність студента носить продуктивний, творчий, пошуковий характер. Ці методи стимулюють пізнавальні інтереси, підвищують мотивацію і сприяють активізації навчального процесу. Ігровий момент на заняттях сприяє зняттю напруги у відносинах, створенню позитивного емоційного клімату, позитивного характеру спілкування і атмосфери взаємодії. Позитивним моментом рольових ігор є також те, що навчаються самі створюють проєкт, обґрунтовують його і захищають, при цьому, не тільки відстоюючи свою точку зору, але і розуміючи і приймаючи думки інших.

Новою формою мовних ігор є вирішення проблеми, з якою зіткнулися фірми або установи – *dilemmadecision*. Студенти пропонують свої конструктивні методи і способи виходу в скрутній ситуації, ототожнюючи себе з співробітниками компанії та діючи від її обличчя. Після проведення мозкового штурму і колективного вибору способу вирішення проблеми студентам пропонується ознайомитися з шляхом вирішення даної задачі, який реально мав місце. Отже, даний метод навчання сприяє підвищенню мотивації до навчання, оскільки усвідомлення студентами того, що вони не тільки аналізують проблеми, пов'язані з майбутньою спеціальністю, а й обговорюють реальні події, дозволяє їм повірити у власні сили і дає додатковий стимул до навчання.

Міні-лекції – передбачають виклад навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Міні-лекції проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження.

Робота в малих групах – використовується з метою активізації роботи студентів при проведенні семінарських і практичних занять. Це так звані групи психологічного комфорту, де кожен учасник відіграє свою особливу роль і певними своїми якостями доповнює інших. Використання цієї технології дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвід соціального спілкування.

Семінари-дискусії – передбачають обмін думками і поглядами учасників з приводу даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють вміння

формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.

Мозкові атаки – це метод розв’язання невідкладних завдань за дуже обмежений час. Суть його полягає в тому, щоб висловити як найбільшу кількість ідей за невеликий проміжок часу, обговорити і здійснити їх селекцію.

Презентації – виступи перед аудиторією - використовуються для представлення певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань, інструктажу, демонстрації нових товарів та послуг.

Відповідно до Положення про організацію навчання студентів НАСОНА за індивідуальним графіком, студенти 3 курсу першого (бакалаврського) рівня у разі неможливості відвідувати заняття з поважних причин, що підтверджено відповідними документами, мають змогу отримати індивідуальний графік навчання, що дає їм право, визначеним у п.2.2 Положення, бути відсутніми на лекційних, семінарських та практичних заняттях та передбачає самостійне опрацювання студентом навчального матеріалу з відповідних дисциплін.

Студент, який має право на індивідуальний графік навчання, протягом перших двох тижнів нового семестру складає графік за визначеною формою (додаток 2 до Положення), погоджує його з викладачем дисципліни.

Студенти, що навчаються за індивідуальним графіком повинні своєчасно та в повному обсязі виконувати задання поточного і модульного контролів на платформі Moodle. Виконання індивідуального графіку навчання є підставою для допущення студента до екзаменаційної сесії на загальних підставах.

Консультування студентів, як мають індивідуальний графік навчання, здійснюється за семестровим графіком консультацій викладача. Окремий час консультування цих студентів не передбачено.

За виконання індивідуального графіку навчання відповідає студент.

Методи контролю

Серед методів контролю виділяють: усну перевірку, перевірку індивідуальної роботи і перевірку модульних робіт. З метою систематизації знань, розвитку навчальної активності студентів організовано усний контроль, який проводиться у вигляді індивідуального та фронтального опитування. Письмовий контроль здійснюється у вигляді модульних контрольних робіт, самостійних розрахунково-аналітичних робіт, модульного контролю, підсумкового заліку з дисципліни.

Методи контролю: спостереження за навчальною діяльністю здобувачіввищої освіти, усне опитування, письмовий контроль, тестовий контроль, модульний контроль, (розв’язання тестових та ситуаційних завдань наплатформі Moodle), підсумковий контроль.

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатівнавчання є:

- стандартизовані тести;
- тези, стаття, реферат, есе по питаннях самостійного вивчення;
- завдання розрахункового характеру;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

Види контролю: поточний, рубіжний, підсумковий.

Система оцінювання знань, умінь та навичок студентів передбачає виставлення оцінок за всіма формами проведення занять.

За результатами семестру студент отримує підсумкову оцінку за 100- бальною системою, яка розраховується як накопичена сума отриманих балів за всі види поточного, модульного та підсумкового контролю.

Якщо за результатами модульно-рейтингового контролю студент отримав сумарну кількість балів за три змістовні модулі, що не перевищує 49 балів, то студент вважається таким, що не виконав усі види робіт, які передбачаються навчальним планом з дисципліни «Фінанси» і направляється на повторний курс вивчення дисципліни.

Оцінювання навчальної роботи здобувачів вищої освіти за видами:

Вид контролю	Вид навчальної діяльності	Оцінювання
ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ	Вид на семінарській заняттях, у т.ч.:	
	Доповідь із створенням презентації за умови її якісного та вчасного виконання (згідно календарного плану та завдання) (оцінка залежить від повноти розкриття теми, якості інформації, самостійності та креативності матеріалу, якості презентації і доповіді)	за кожен презентацію 0-4 бали, якщо робота виконана не вчасно – знижується на 1 бал; якщо студент не доповідає по виконаній роботі – її оцінка знижується на 1 бал
	Захист практичного завдання за умови його якісного та вчасного виконання (згідно календарного плану та завдання) (оцінка залежить від повноти розкриття теми, якості інформації, самостійності та креативності матеріалу, якості презентації і доповіді)	За кожне завдання 0-4 бали, якщо робота виконана не вчасно – знижується на 1 бал; якщо студент не доповідає по виконаній роботі – її оцінка знижується на 1 бал.
	Усне опитування, участь у навчальній дискусії, розв'язок практичних завдань	За правильну відповідь 1 бал
	ІНДЗ виконується у формі Есе (згідно календарного плану та завдання)	Оцінка -0-10 балів, (якщо робота виконана не вчасно – оцінка знижується на 4 бали)
МОДУЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ	Модульна контрольна робота 1 (розв'язання тестових завдань)	Оцінка – 0-4 балів
	Модульна контрольна робота 1 (розв'язання тестових завдань)	Оцінка - 0– 4 балів
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ	Розв'язання тестових завдань	Оцінка – 0 - 30 балів

Відповідно до Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в НАСООА та Положення про академічну доброчесність у НАСООА у разі виявлення викладачем порушення студентом норм та правил академічної доброчесності, викладач зобов'язаний

застосувати норми п. 11.8.3 Положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти в НАСООА, зокрема: «повторне проходження оцінювання (тест, контрольна робота, залік, іспит тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента (модуля) освітньої програми»

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота												Іспит	Сума
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	ПМК	T6	T7	T8	T9	T10	ПМК		
6	4	6	6	6	8	6	6	4	4	6	8	30	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	Для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
74 – 81	C	Задовільно	
64 – 73	D		
60 – 63	E		
35 – 59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивчення дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивчення дисципліни

Рекомендована література

Основна література

1. Базилінська О., Мініна О. Мікроекономіка: навч. посіб. Київ: Вид-во ЦУЛ, 2019. 348 с.
2. Гронтковська Г. Е., Косик А. Ф. Мікроекономіка: навч. посіб. Київ: Центр навч. літ., 2013. 439 с.
3. Економічна теорія: навч. посіб. для студентів спеціальностей «економіка», «облік і оподаткування», «менеджмент», «маркетинг», «підприємництво, торгівля та біржова діяльність» / кол.авт.: Шкодін І. В. та ін. Харків: Вид-во Іванченка І. С., 2020. 230 с.
4. Карпова І. В., Шкодін І. В. Мікроекономіка навч.- метод. посіб. для самостійної та індивідуальної роботи студентів. Харків: ХІБС УБС НБУ, 2016. 264 с.
5. Карпова І. В., Шкодін І. В. Мікроекономіка: опорний конспект лекцій. Харків: ХІБС УБС НБУ, 2016. 83 с.
6. Міжнародна мікроекономіка: навч. посіб. Вид. 4-те, перероб. та допов. Київ: Центр учбової літ., 2014. 368 с
7. Піндайк Р. С., Рубінфелд Д. Л. Мікроекономіка. Київ: Основи, 1996. 646 с.
8. Шкодін І. В. Мікроекономіка та макроекономіка: навч. метод. матеріали для студентів спец. 292 «Міжнародні економічні відносини». Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 45 с.
9. Додаткова література
10. Грицуленко С. І., Джигалюк О. І. Український ринок телекомунікаційних послуг у контексті стратегії поведінки його учасників в умовах цифрової трансформації економіки та соціуму. Бізнес Інформ. 2019. №11. С. 194–203.
11. Данило С. І. Сучасне розуміння товару як предмета торгівлі. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «економіка і менеджмент». 2019. Вип. 2 (80). С. 8–11.
12. Каленич І. С. Економічна сутність витрат і собівартості продукції. Бізнес Інформ. 2019. № 11. С. 241–246.
13. Клименко Н. А., Штанько І. І. Аналіз конкурентного середовища на ринку фіксованого інтернету України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 8. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?Op=1&z=1482>
14. Козак О. А., Грищенко О. Ю. Особливості формування попиту та пропозиції на ринку яловичини. Економіка АПК. 2019. № 7 С. 21
15. Корбутяк А. Г., Михайлюк А. В. Методи розрахунку ставки дисконтування. Молодий вчений. 2019. № 5 (69). С. 543–548.
16. Кравченко О. А. Використання законів мікроекономіки в операційному менеджменті підприємства. Приазовський економічний вісник. 2019. Випуск 4 (15). С. 108–113.
17. Опенько І. А. Коефіцієнт Енгеля як інтегральний показник використання земель лісогосподарського призначення. Агросвіт. 2019. № 20. С. 24–30.
18. Савко О. Я. Дослідження умов функціонування природних монополій. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. ? Серія: економіка і управління. 2019. Т. 30 (69). № 2. 160–164.
19. Стрішенець О. Аналітичні підходи до управління прибутком на підприємстві. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018. № 2. С. 18–25.

20. Туль С. І. Стан і перспективи розвитку діджиталізованого ринку праці в Україні. Бізнес Інформ. 2019. №7. С. 182–189.
21. Ходаківська О. В., Юрченко І. В. Формування цін на землі сільськогосподарського призначення у чеській республіці. Економіка АПК. 2018. № 2. С. 91.
22. Хомин І. Ціноутворення: теорія й практика. Галицький економічний вісник. 2019. № 3 (58). С. 37–47.
23. Чатченко Т. В., Давидова І. А. Ринок праці в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку. Бізнес Інформ. 2019. № 7. С. 170–175.
24. Чіков І. А. Конкуренція: теоретичні підходи до розуміння сутності поняття. Агросвіт. 2019. № 10. С.74–80.
25. Шепелюк В. А., Юнацький М. О. Дисконтнування як фінансовий інструмент вартісної оцінки об'єктів обліку: проблеми реалізації в умовах МСФЗ.